

Tema 9. România în perioada Războiului Rece

Cadrul general

La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, în relațiile internaționale se declanșează un nou tip de conflict, politic, economic, ideologic pentru dominația lumii, purtat între SUA și URSS, numit Războiul Rece.

Confruntarea dintre cei doi foști aliați s-a transformat într-un conflict între două sisteme politice opuse, lumea liberă, democratică (susținută de SUA) și blocul statelor comuniste (aflate în sfera de influență a URSS-ului), ceea ce a determinat apariția „Sistemului bipolar”, în jurul celor doi poli de putere: Washington și Moscova). În evoluția Războiului Rece s-au remarcat o serie de crize politico-diplomatice, favorizate de o teribilă cursă a înarmărilor, declanșată între cele două superputeri.

Noua situație pe plan internațional a fost prezentată de Winston Churchill, la 5 martie 1946, în cadrul discursului de la Universitatea Fulton, Missouri (SUA), când a descris soarta continentului european astfel: „De la Stettin, în Baltica, la Trieste, în Adriatica, o cortină de fier a căzut peste continent. În spatele ei se găsesc capitalele tuturor vechilor state din Europa centrală și răsăriteană. Varșovia, Berlin, Praga, Viena, Budapesta, București și Sofia. Toate aceste orașe celebre, toate aceste națiuni se găsesc în sfera sovietică și toate sunt supuse, sub o formă sau alta, nu numai influenței sovietice, dar și controlului foarte strâns și în constantă creștere a Moscovei.”

Situația României la începutul conflictului

Aflată în spatele „Cortinei de fier”, România a intrat în sfera de influență sovietică, fiind considerată un „stat satelit” al URSS-ului.

Influența sovietică în România s-a consolidat în urma acordurilor internaționale dintre Churchill și Stalin de la Moscova și a prevederilor conferințelor interaliat de la Yalta și Potsdam. În octombrie 1944, are loc întâlnirea de la Moscova, unde Stalin și Churchill au convenit asupra Acordului de procentaj privind influența sovietică în România, în proporție de 90% și doar 10% influența Marii Britanii și SUA. Prezența trupelor Armatei Roșii pe teritoriul României a favorizat preluarea treptată a puterii politice de către comuniștii români și instaurarea unui regim totalitar stalinist începând cu 1948.

La 10 februarie 1947, delegația României a semnat Tratatul de Pace de la Paris, prin care se stabilea noul statut politico-juridic al țării după război. România primea N-V Transilvaniei, pierdut în 1940 în favoarea Ungariei, dar se consfințea pierderea Basarabiei, nordului Bucovinei și a ținutului Herța în favoarea URSS-ului.

România semnează în 1948 „Tratatul de prietenie și asistență mutuală” cu URSS, prin care se deschidea posibilitatea intervenției sovietice în problemele de securitate ale țării. În acest context nefavorabil s-a produs reorientarea politicii externe românești către blocul sovietic și alinierea la poziția impusă de Moscova.

Acțiuni desfășurate de România pe plan extern în timpul regimului lui Gheorghe Gheorghiu-Dej

În martie 1947, președintele SUA, Harry Truman, lansează „doctrina Truman”, obiectivul fiind stoparea expansiunii comunismului în lume. Pe 5 iunie 1947 a fost lansat Planul Marshall, un plan de ajutorarea a țărilor europene distruse de război și apărarea acestora în fața pericolului comunist, în valoare de 12,5 miliarde de dolari.

URSS, prin vocea lui V. Molotov, reprezentantul său în cadrul Conferinței de la Paris (iunie-iulie 1947) consideră Planul Marshall dăunător pentru Europa și, în consecință, statele

aflate în sfera sovietică au fost nevoite să respingă acest plan american. România respinge Planul Marshall la 9 iulie 1947.

Pe 8 ianuarie 1949, se formează CAER (Consiliul de Ajutor Economic Reciproc), ca reacție la aplicarea Planului Marshall, obiectivele fiind lărgirea schimbului de mărfuri între statele membre, dar și colaborarea economică și tehnico-științifică dintre țările fondatoare. România a devenit țară fondatoare a CAER în 1949, iar în 1950, la sugestia Consiliului, s-a hotărât construirea Podului de la Giurgiu-Ruse, între România și Bulgaria, ca un prim rezultat al funcționării CAER.

Pe 14 mai 1955 se încheia „Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală de la Varșovia” (Pactul de la Varșovia), inițiat de Nikita Hrușciov. Pactul de la Varșovia a fost răspunsul statelor comuniste la crearea NATO, alianța militară care avea drept scop asigurarea securității statelor membre și menținerea unui climat de pace pe continentul european.

În cadrul Pactului de la Varșovia, rolul URSS-ului era dominant, urmărind „apărarea cuceririlor socialismului” în cadrul statelor membre. Statele semnatare ale Pactului de la Varșovia au fost: URSS, România, Ungaria, RDG, Polonia, Cehoslovacia, Bulgaria și Albania.

Pe 14 decembrie 1955, România este admisă în ONU.

Dovada cea mai clară a regimului comunist de la București, de fidelitate față de linia impusă de Moscova, s-a manifestat în timpul intervenției trupelor statelor comuniste împotriva revoluției din Ungaria (1956). Consecința imediată a acestui fapt a fost retragerea trupelor sovietice din România în 1958 (mai-august).

După moartea lui Stalin (1953) și într-un context extern favorabil determinat de criza rachetelor din Cuba și de conflictul chino-sovietic, regimul lui Dej începe treptat să se distanțeze de URSS și să adopte „o cale românească de construire a comunismului”.

Pe 27 septembrie 1960 are loc discursul lui Gheorghiu-Dej la cea de-a XV-a sesiune a Adunării Generale a ONU. Pentru ultima perioadă a regimului lui Dej, caracteristica politicii externe românești este desovietizarea și detașarea de linia Moscovei, demonstrată prin următoarele acțiuni:

- 1961 – legațiile Marii Britanii și Franței sunt ridicate la rangul de ambasade;
- 1963 – vizita lui Dej în Iugoslavia și semnarea acordului pentru construirea proiectului de la Porțile de Fier;
- 1964 – „declarația din aprilie” – elaborată de plenara PMR, prin care se respingea amestecul sovietic în problemele interne ale statelor comuniste. A urmat respingerea Planului Valev, care propunea construirea unui complex economic pe teritoriul din nordul Bulgariei, sudul României și părți din URSS.

În concluzie, în timpul regimului stalinist al liderului român Gheorghiu-Dej, România a avut atitudini diferite în politica externă, de la supunere și susținere necondiționată față de URSS, la desovietizare și distanțare treptată de linia Moscovei.

Acțiuni desfășurate de România pe plan extern în timpul regimului lui Nicolae Ceaușescu

Schimbarea liderului politic de la București a însemnat în politica externă accentuarea distanțării față de Uniunea Sovietică. Astfel, de la prima vizită la Moscova, în 1965, Ceaușescu a cerut, spre surprinderea gazdelor, restituirea tezaurului trimis la Moscova în timpul Primului Război Mondial.

În 1967, individualizarea României în rândul statelor comuniste s-a realizat prin două demersuri care au adus-o în prim-planul atenției internaționale. Primul demers a constat în menținerea relațiilor diplomatice cu Israelul, în urma Războiului de șase zile, iar al doilea a fost recunoașterea statului RFG și stabilirea relațiilor diplomatice, România fiind primul stat comunist care a făcut acest lucru.

Pe 19 septembrie 1967, Corneliu Mănescu, ministrul de externe român, a devenit președintele celei de-a XXII-a sesiuni a Adunării Generale a ONU.

Momentul de apogeu al afirmării lui Nicolae Ceaușescu pe plan internațional l-a constituit anul 1968, când liderul român a criticat dur invadarea Cehoslovaciei de către trupele Pactului de la Varșovia, pentru a pune capăt revoluției anticomuniste numite „Primăvara de la Praga”. Pe 21 august 1968, la București, a fost organizat un mare miting de solidaritate cu poporul cehoslovac, iar discursul critic al lui Nicolae Ceaușescu a determinat creșterea prestigiului României pe plan internațional și o popularitate a liderului român în Occident, lucru ce a determinat o serie de lideri politici occidentali să viziteze România: Charles de Gaulle, Richard Nixon și Gerald Ford.

În acest context se produce o restructurare a legăturilor comerciale ale țării, România devenind membră a unor organisme internaționale: GATT (General Agreement on Tariffs and Trade – Acordul General pentru Tarife și Comerț), FMI și Banca Mondială (1971-1972). Încheie, de asemenea, un acord de cooperare cu Piața Comună (1973) și primește din partea SUA, în 1975, „clauza națiunii celei mai favorizate”.

Tot în 1975, România participă la „Conferința pentru securitate și cooperare în Europa”, fiind semnatară a Actului final al Conferinței de la Helsinki. În 1979, România a condamnat și criticat ferm agresiunea sovietică din Afganistan.

Începând cu anul 1980, cota de popularitate a lui Ceaușescu începe să scadă, după introducerea unor măsuri dure de austeritate pe plan intern, cu scopul achitării datoriei externe.

Opoziția liderului de la București față de noul lider sovietic, Mihail Gorbaciov, și respingerea măsurilor de reformă propuse de acesta, au fost tot mai clare în urma vizitei lui Gorbaciov de la București, din 1987. Acest lucru a determinat o izolare tot mai accentuată a țării în relațiile internaționale până la prăbușirea regimului în anul 1989.

În concluzie, politica externă a României în timpul lui Ceaușescu a evoluat de la o atitudine de detașare de URSS până la sfârșitul anilor 70, spre o izolare diplomatică în ultimii ani ai regimului, când se înregistrau relații diplomatice doar cu țări arabe și din lumea a treia.